

Bartoňková, Dagmar

[Schmeling, Gareth. The satyricon: forms in search of genre]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1972, vol. 21, iss. E17, pp. 162-163

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109500>

Access Date: 22. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Protože práce nemá jmenný rejstřík bude pro příští bádání znamenat mnohdy značné zdržení. Jak budeme hledat osobu nějakého příštího nápisu, u níž nebude uvedena funkce?

Přesto — jako každé shrnutí rozsáhlého materiálu — je Dobová práce cenná. Máme v ní k dispozici seznamy místodržících, sebrána všechna svědectví, vyexcerpován značně roztroušený fond. Jako v každé práci tak i zde můžeme nalézt některé neúplnosti anebo přecenění. Tak vojenský diplom z Adony (*sub Pomponio*) datuje Nesselhauf lépe do let 168—190 (CIL XVI 132); všichni beneficiarii nejsou jako u Doba *consulares* (např. 157 — CIL III 143412) a všichni *sacerdotes* nejsou *provinciae* (např. 104 j — CIL III 10911). K č. 277: *praefectem alae I Cannenefatium* byl L. Crepereius Paulus do r. 145, protože od r. 146 (CIL XVI, 178 z r. 146) nese ala označení C (*ivium*) R(*omanorum*). Řecký text není zde přesně přepsán, srov. *Ann. épigr.* 1915, 46: *Sergia III NON / Paulon*. K č. 284: Q. Septueius Clemens srov. nyní: G. Winkler, *Die Reichsbeamte von Noricum und ihr Personal bis zum Ende der römischen Herrschaft* (Sb. Akad. Wien 262, 2, 1969, str. 164, 4), který se drží Eggerova čtení *con(ductoris) fer(variarum) N(oricarum) p(artis) d(imidiæ)* nikoliv staršího *P(annonicarum) D(almaticarum)*, jak Dobó. Mnoho cenných postřehů i pro Pannonii přináší neuvedená práce St. Mrozka, *Les mines d'or de Dacie au IIe siècle* (polsky, Toruň 1966), český čtenář sáhne po práci J. Buriana, *Evropské doly za římského císařství*, Praha 1954.

Vedle těchto negativních postřehů má práce — vedle sebrání materiálu — i celou řadu důležitých kladů, především ve vypracování chronologie místodržících, např. C. Iulius Germinus Capellianus (Dobó 42) je ještě Nesselhaufem datován do let 151—160 (CIL XVI z r. 1955), ale Dobó zpřesňuje 159—160. Zvláště cenné jsou pododdíly, které zpracovávají sociální postavení, průběh kariéry místodržících a zpravování menších hospodářských a finančních úřadů.

Knihka není zanedbatelným příspěvkem k dějinám Pannonie a v mnoha případech římského císařství vůbec.

Radislav Hošek

Gareth Schmeling, *The Satyricon: Forms in Search of Genre*; *The Classical Bulletin*, vol. 47, February 1971.

Petroniův spis *Satyricon* a otázky spojené s problematikou jeho zařazení mezi jiné literární památky zůstávají i v posledních letech středem zájmu různých badatelů. Připomeňme v této souvislosti např. monografii Perryho *The Ancient Romances — A Literary Historical Account of Their Origins*, Univ. of California Press, Berkeley and Los Angeles 1967 (srov. naši recenzi v SPFFBU E 16 (1971), str. 270 nn.), Walshovu monografii *The Roman Novel*, Cambridge 1970 (srov. *Listy filologické* 95, 1972, 109—111), publikaci Witkeho *Latin Satire*, Leiden 1970, Roseho, *The Date and Author of the Satyricon*, Leiden 1971, stať Courtneyho *Parody and Literary Allusion in Menippean Satire*, *Philologus* 106 (1962), 86—100, práci Sullivanovu *The Satyricon of Petronius*, London 1968 atd. atd.

V 47. čísle amerického periodika *The Classical Bulletin*, vydávaného oddělením klasických jazyků na universitě v Saint Louis ve státě Missouri, je věnována Petroniovi pozornost hned ve dvou článcích. Jde o stať od Williama R. Nethercuta o Felliniho filmovém zpracování *Petronia* (str. 53—59) a o článek, nadepsaný *The Satyricon: Forms in Search of Genre* (str. 49—53), jehož autorem je Gareth Schmeling. V úvodu své studie připomíná Schmeling různost názorů na charakter *Petroniova* spisu *Satyricon* (zda jde o menippskou satiru, román, parodii na eroticko-dobrodružný román, či parodii na epická vyprávění, konkrétně na *Odysseu*) i na název díla, činí tak však jen velmi heslovitě, leckdy bez odkazování na bohatou literaturu, která — jak jsme to již naznačili — k této problematice existuje, takže tato partie na nás činí dojem, jako by byla určena pro čtenáře jen méně zasvěcené. Autor předpokládá, že *Satyricon* původně obsahoval 20 knih; pro srovnání uvedme, že Perry hovoří o 16 knihách, i když nevyučuje, že jich mohlo být více.

Za důležitou považuje Schmeling otázku, proti komu či čemu byl spis *Satyricon* namířen a charakterizuje při této příležitosti Petroniův světový názor jako „nil admirari“. Dochází k závěru, že Petronius nebyl klasický satirik, neboť postrádal důsledný etický přístup k látce, kterou zpracovával, i pevný cíl, na nějž by soustředil své útoky. V lecčems je autor poplatný Sullivanovi, přebírá jeho hodnocení *Petronia* jako „literárního oportunisty“ a uvádí jeho názor, že Petronius si vybral formu menippské satiry proto, neboť byla dostatečně volná, i to, že forma ještě nemusí určovat obsah díla. S touto otázkou se autor vyrovnává v jedné ze stručných poznámek v tom smyslu, že kdyby měla být menippská satira pouhým vyjádřením formy a nikoli obsahu, pak by všechna antická i moderní literatura, v níž se mezi prózou objeví verše, musela být považována za menippskou satiru.

Schmeling kritizuje Schmidovo pojmání románu Charitonova jako menippské satiry a podezřavě se staví i k článku Courtneyho, neboť nedostatečnost a nespolehlivost existujících do-

kladů menippské satiry vyžaduje podle něho daleko obezřetnějšího přístupu ke konkrétním závěrům. Poněvadž termín menippská satira nepředstavuje zřejmě pro různé badatele totéž, zdůrazňuje autor, aby každý badatel, který míní s tímto pojmem operovat, podal nejdříve jeho přesnou definici.

V práci Schmelinga, která se jeví spíše jako literární esej, je řada bystrých postřehů, které by si však zasloužily důkladnějšího zpracování. Tak jde mimo jiné i o otázku prosimetra v antické literatuře, neboť, jak lze s autorem plně souhlasit, bude napříště vskutku zapotřebí přísně odlišovat výskyt tohoto smíšeného stylu např. v dílech lidového charakteru jako jsou některé romány na jedné straně, od jeho výskytu v díle Lukiana, Varrona Reatského aj. na straně druhé.

Dagmar Bartoňková

Wolfgang Speyer, Die literarische Fälschung im Altertum, Ein Versuch ihrer Deutung. Handbuch der Altertumswissenschaft I. Abt. 2. Teil. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1971, str. XXIV—343.

Nový svazek řady *Handbuch der Altertumswissenschaft* je zasvěcen mnohem dosažnější problematice, než jak by se zdálo na první pohled. To, že se jeho autor věnuje problému tak speciálnímu, jakým je podvrh, mohlo by vést k úvaze, zda tím není narušována tradice řady zasvěcené disciplinám jako celku nikoliv dílčí problematice. Avšak ten, kdo se seznámí s obsahem, pochopí, proč H. Bengtson jako vydavatel *Handbuchu* zařadil tento svazek do oddílu obecných disciplín.

W. Speyer dal své knize skromný podtitul *Pokus o výklad*. Není to však proto, že by šlo o pokus ve vlastním smyslu slova, nýbrž že jde namnoze o první definice a první kritéria týkající se této problematiky. Autor se jí snaží řešit v celém komplexu, avšak hlavně je zaměřen na podvrhy náboženské. Proto také sleduje tři hlavní náboženské sféry, pohanskou, židovskou a křesťanskou, a snaží se o objektivní vystižení obecných i specifických tendencí, které vedou ke vzniku podvrhu. Nejsou nezajímavá jeho slova o tom, kterak se dnes antika stále více vzdaluje modernímu světu a jak s postupným zánikem náboženských představ v dnešní době se zmenší možnost pochopení mnohých antických jevů. Speyer však nezdůrazňuje význam iracionálního myšlení antiky, nýbrž právě racionálního. Jeho kniha chce být příspěvkem k poznání antického racionálního myšlení a jeho modelů. Za pojem přezívající z antiky považuje i otázku duchovního majetku, za jeho zvrácenou formu pak literární podvrh, který je ovšem neméně životný. Tím se tento svazek mění ve významný příspěvek k poznání cest antického myšlení a stává se cennou metodologickou příručkou, která bude užitečná mnohem širšímu okruhu, než jak by se zdálo napočátku.

Práce se dělí na čtyři hlavní části, které pojednávají A) o obecné problematice (str. 13nn.); B) o falzech nekřesťanských starověku (str. 108 nn.); C) o falzech křesťanského starověku (str. 171 nn.); D) o závěrečných výsledcích (str. 307 nn.). Práci doplňuje dodatek o středověkých a moderních podvrzích antických autorů (str. 315 nn.) a obsáhlý jednotný rejstřík (str. 325—343).

Autor vychází z pojmu *pseudepigrapha*, jehož základní představou bylo, že je možno něco opatřit nesprávným titulem nebo přepisem. V tomto smyslu použil výrazu *pseudepigraphos* snad poprvé Polybios (24, 5, 5). Ne ovšem každý spis s nesprávným nápisem, především nesprávným názvem autora, je možno považovat za literární podvrh. Speyer definuje jako podvrh jen to, kdy neznámému autorovi, který dal do oběhu literární dílo pod cizím jménem, můžeme přisoudit *dolus malus*, vědomý zlý úmysl. Jeho východiskem mohou být důvody politické, náboženské, národnostní, obchodní atp. Proto autora podvrhu můžeme — alespoň po stránce názorové — odhalit podle zásady *is fecit cui prodest*, která má zejména důležitost při zkoumání křesťanský orientované literatury, jejíž autoři pocházejí z nejrůznějších směrů. Podvrh tedy nemá za cíl být literárním dílem, nýbrž jeho cíl leží v mimoliterární sféře, a to vědomě. Proto obrát „vědomý podvrh“ je třeba odmítnout jako tautologii (str. 14).

Podvrh má svůj původ už v Orientě. U Řeků se objevuje až tehdy, když vystupuje autor pod jménem jako individuum a když se jeho dílo šíří obchodem, který rozšiřuje i lékařskou a filosofickou literaturu. Už záhy se objevuje ocenění cizí literární práce v tom, že se ocitovává pramen a na knižní produkci je přeneseno dělení dětí na manželské a mimomanželské (*gnésios — nothos*), tj. na pravé knihy a na podvržené. Autor zejména zdůrazňuje antický zájem o styl a proto odmítá názor, že by v případě dopisů, listin, dokumentů, slovních projevů atp., které se objevují v historických vyprávěních, šlo o podvrh, nýbrž takové stylizace či umělé výtvoery považuje za známku autorova slohu. V dalším se dotýká historické pravdy, která je namnoze podána na mythu, a proto má antické historické dílo obsah nejen vědecký, ale i zábavný, asi takový, jaký má dnešní historický román. Mnohé podání nepravdy nemá však vždy svůj původ ve zlém úmyslu, ale prostě v literárněestetické oblasti, jako např. mystifikace mající základ v zahalení nebo v literární hře, která ovšem může být zase vázána na další důvody, např. politické. Připomeňme si v této